

PANDEMİ SÜRECİNDE GÖÇMENLERLE ARAŞTIRMA YÜRÜTMEK: NİTELİKSEL YÖNTEMDE 'YENİ NORMAL' ÜZERİNE

Şebnem Köşer Akçapar¹ & Aysima Çalışan²

Öz

COVID-19 salgını ve bu kapsamdaki fiziki mesafe önlemleri sonucu, araştırmalarında nitel ve karma yöntem benimseyen sosyal bilimciler, bu dönemde katılımcılara, sahaya ve kaynaklara erişme hususunda zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorlukların aşılmasında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu fırsatlar kadar araştırma tasarımlarının pandemi koşullarına uyarlanmasını sağlamak da önemli bir rol oynamıştır. Teknolojinin bu noktada kolaylaştırıcı bir araç olarak üstlendiği görev, göçmenler ve mülteciler gibi kırılgan gruplar ile 2020 ve 2021 yıllarında yürüttüğümüz iki farklı çalışmada, hem araştırma tasarımımızı pandemi koşullarına uyarlayarak veri toplamamıza hem de geleneksel ve çevrimiçi yöntemleri karşılaştırarak bir yöntem tartışması yapmamıza olanak vermiştir. Bu karşılaştırmaya göre, pandemi koşullarında geleneksel ve çevrimiçi yöntemle araştırma yürütmenin fırsatlar sunmakla beraber, bazı etik sorunlar yarattığı; çevrimiçi görüşmelerin araştırma nesnesinin dijital bölünmedeki imkân/sınırlılık konumuna göre kapsamlı veri toplanmasını engellediği ve çalışılan grubun düşük temsiliyet riskinin ortadan kalkmasının zorlaştığı saptanmıştır. Sonuç olarak, pandemi ile gündeme oturan nitel yöntemdeki yeni normal tartışmalarında, geleneksel ve çevrimiçi yöntemlerin metodolojik fırsatlarının ve zorluklarının değerlendirilerek başarıyla birleştirildiği melez yöntemlerin kullanılmasının gerekli ve kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Pandemi, Nitel Yöntem, Göç, Çevrimiçi Yöntemler, Kırılgan Gruplar.

¹ Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID:0000-0003-2168-8871

² Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Sosyal Araştırmalar Yüksek Lisans Programı, ORCID: 0000-0002-6702-4379

CONDUCTING RESEARCH WITH MIGRANTS DURING THE PANDEMIC: THE 'NEW NORMAL' IN THE QUALITATIVE METHOD

Abstract

During the COVID-19 pandemic, social scientists adopting qualitative and mixed methods encountered enormous challenges not only in accessing their participants but also being in the field as a participant observer due to social distancing measures. The use of technology as a facilitating tool has surely assisted in developing a suitable research design to address the limitations arising due to the pandemic conditions. In this article, we would like to compare and contrast the methodologies of two different research projects conducted in Turkey with migrants and refugees between 2020 and 2021. Based on our detailed experiences, we concluded that conducting research by using only online methods during the pandemic presented its unique opportunities but also generated problems. One very important problem was the digital divide/gap among the sample which might further exacerbate the risk of underrepresentation of certain disadvantaged groups. In conclusion, this study aims to contribute to the current discussions of the 'new normal' in methodology by emphasizing the necessity and inevitability of adapting mixed methods in which traditional and online methods' methodological advantages and challenges are assessed and successfully combined.

Keywords: Pandemic, Qualitative Methods, Migration, Online Methods, Vulnerable Groups.

GİRİŞ

Koronavirüs vakalarının ortaya çıkmaya başladığı ilk zamanlardan itibaren, virüsün yayılmasını ve sağlık sistemlerinin çökmesini engellemek amacıyla yaklaşık 120 ülkede birbiri ardına gelen kısıtlamalar uygulamaya konuldu (World Economic Forum, 2020). Bu kapsamda gündeme gelen sokağa çıkma yasakları, seyahat yasakları, uzaktan eğitim ve uzaktan çalışma gibi düzenlemeler, gündelik hayatın alışılabilir işleyişini hızlı ve ani bir biçimde sekteye uğrattı. Pandemi, toplumsal kurumlarda uzun yıllardır modern bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle yaşanan değişimi hızlandırıcı bir etki gösterdi (Aslan ve Akçapar, 2021). Ancak, pandemiyle tetiklenen bu dönüşüm, var olan eşitsizliklerin derinleştiği ve sosyal sınıflar arasında sınırların belirginleştiği sancılı bir süreci de beraberinde getirdi.

2020 yılının sonlarına doğru bir umut olarak sunulan aşı ve aşılamanın artmasına paralel olarak karantinaların kalkması, pandemi öncesi hayatımızın normal rutinine geri döneceğimizin müjdecisi olarak görüldü. Oysa ki, pandemi sağlık hizmetlerini, iş yaşamını, eğitim ve kültürel kurumları dönüştüren, farklı kurallar koyan, bireysel tercihleri ve sosyal normları değiştiren özelliğiyle bizim içinde bulunduğumuz yeni normalden yeniden tasavvur etmemiz gerektiğini gösterdi (The University of Chicago, 2021). Pandeminin sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerinin en iyi senaryoyla 10 yıl daha devam edeceği göz önüne alındığında, bu toplumsal değişim sürecinin nedenlerinin ve muhtemel sonuçlarının detaylı olarak anlaşılması ve analiz edilmesi bir zorunluluk olarak işaret edildi (British Academy, 2021).

COVID-19 pandemisi, tarihteki diğer krizlerde olduğu gibi, bu süreçten dersler çıkararak toplumsal kurumların güçlü ve zayıf yönlerini saptama ve toplumdaki gerçek ihtiyaçları tespit etme hususunda bizlere eşsiz bir fırsat sunmaktadır (British Academy, 2021; Vindrola-Padros vd., 2020; Zinn, 2021). Bu fırsatı değerlendirmek ise, sürecin şartlarına uygun olan bir yöntemle elde edilen verilerin dayanak olarak kullanılması ile mümkün olacaktır. Ancak, pandemi birçok gündelik hayat pratiğinin anlamını değiştirdiği gibi, sosyal araştırmaların yapılaş şekli de değiştirmiş; seyahat yasakları ve karantinalar, sosyal bilimcilerin katılımcılara, mekâna ve kaynaklara ulaşma şeklini ve yollarını sınırlandırmıştır (Howlett, 2021; Roy ve Uekusa, 2020). Ayrıca, bir yandan birey olarak yaşanan süreci anlamlandırmak ve bu sürece adapte olmak, öte yandan sosyal bilimci olarak süreci, süreçten soyutlayarak değerlendirmek oldukça zorlaşmıştır (Aslan ve Akçapar, 2021). Dolayısıyla, pandemi koşullarına uygun bir araştırma yönteminin seçilmesi kendi içinde de bir öğrenme serüveni yaratan meşakkatli bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır. Bu noktada, pandemi sürecinde araştırma yürüten sosyal bilimcilerin araştırma yöntemine ilişkin deneyimlerini öğrenmek, bu deneyimler üzerinden yöntemsel bir tartışma yürütmek ve gelecekteki yol haritasını belirlemek oldukça önemlidir. Bu makale, pandemi döneminde göç alanında yürüttüğümüz alan çalışmalarından hareketle sosyal bilimlerdeki metodoloji tartışmalarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

1. ARAŞTIRMA TASARIMI VE ARAŞTIRMA SÜRECİ: YENİ KISITLILIKLAR

Pandemi, dünya genelinde bir kriz olarak yankı buldu. Diğer kriz zamanlarında olduğu gibi, virüs yayıldıkça bazı toplumsal kesimler pandeminin etkilerine daha fazla maruz kalırken; bazıları ise, pandemi öncesindeki hallerinden daha iyi bir konuma ulaştılar (Aslan ve Akçapar, 2021). Böylesi bir ayrımın neden ve nasıl oluştuğunun, hangi değişkenlerin ve toplumsal mekanizmaların bu süreçte etki gösterdiğinin derinlikli bir şekilde anlaşılması ve buna bağlı olarak problem alanlarının belirlenmesi, yine bu kriz zamanlarının doğasına uygun yöntemsel anlayışın sağlayacağı cevaplar ile mümkün olabilirdi. Bu anlayış, derinlemesine veri toplanmasına ve farklı gruplar için kesişimsellik ekseninde analiz yapmaya imkân tanıdığı için literatürde nitel yöntem olarak işaret edilmekteydi (Teti, Schatz ve Liebenberg, 2020; Teti, Pichon ve Myroniuk, 2021). Buradan hareketle, biz de araştırmamızda evrenin ve örneklem grubunun sahip olduğu çeşitli kırılmalıkları göz önünde bulundurarak, katılımcıların pandemiye ilişkin deneyimlerini daha iyi anlamak ve yorumlamak için nitel yöntemi benimsedik.

Pandemi döneminde gerçekleştirdiğimiz saha çalışması ve araştırma deneyimimiz üzerinden bir metodoloji tartışmasına girişmeden önce, araştırmanın problemini, amacını ve yöntemini içeren tasarımından bahsetmemiz yerinde olur. Her iki araştırma, Türkiye’de farklı göçmen kategorileri altında yer alan bireylerin, faillikleri ve dayanıklılıkları da gözetilerek, pandemiye nasıl deneyimlediklerini, pandemi sürecinde karşılaştıkları zorlukları, toplumsal cinsiyet, yaş, eğitim ve çalışma durumu gibi sosyo-ekonomik değişkenlerin pandeminin etkisine maruz kalma düzeyi üzerindeki etkisini ve çeşitli baş etme stratejilerini ortaya koymayı hedeflemekteydi. İlk araştırma sadece geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıları kapsarken, devamı niteliğindeki bir sonraki araştırma ise karma göç hareketleri içinde yer alan Suriyelilerin yanı sıra uluslararası koruma altındaki İranlı, Iraklı, Afganistanlı sığınmacıları, şartlı mültecileri, düzensiz göçmenleri, Orta Asya, Uzak Doğu, Afrika ve Kafkasya’dan gelen yabancı işçileri de içermekteydi. Yukarıda bahsettiğimiz üzere, COVID-19 pandemisi ve beraberinde gelen kısıtlamaların olumsuz etkileri, toplumsal sınıflar arasındaki sınırları belirginleştirmiş ve eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Bu durumun, dünya genelinde en çok etkilediği gruplardan biri de göçmenler ve mülteciler olarak işaret edilmektedir (Guterres, 2020; Kluge vd., 2020; OECD, 2020; UNCTAD, 2020; World Bank, 2020). Türkiye’de ve diğer ülkelerde yapılan çalışmalar, zaten kayıtdışı ve güvencesiz olarak çalışan bu grubun pandemi dönemindeki iş kayıplarından oldukça yüksek oranlarda etkilendiğini; buna bağlı olarak geçim kaynaklarının azaldığını, çocukların ve gençlerin eğitimlerinin kesintiye uğradığını, barınma koşullarının kötüleştiğini ve sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşadığını ortaya koymuştur (Akçapar ve Çalışan, 2021a; Akçapar ve Çalışan, 2021b; Akçapar ve Çalışan, 2022; Akyıldız, 2020; Elisabeth, Maneesh ve Michael, 2020; Guadagno, 2020; MUDEM, 2020; Özkul, 2020; Relief International, 2020; SGDD, 2020).

Araştırmayı tasarladığımız ve pandeminin ilk yılında taradığımız literatürün çoğunluğu, geçici koruma altındaki Suriyeliler ile nicel yöntemle yapılan çalışmaları içermekteydi. Biz de, araştırma problemini, amacını ve yöntemini belirledikten sonra, aynı grupla ana sorunların daha derinlemesine tartışılabilmesine imkan tanıyacağı için nitel bir çalışma yürüttük. Ekim-Kasım-Aralık 2020 tarihleri arasında gerçekleşen bu araştırmanın ilk tasarımında, Ankara’nın Altındağ ilçesindeki geçici koruma altındaki 20 Suriyeli ile yaşadıkları yerlerde yüz yüze derinlemesine mülakatlar yapmayı planladık. Bu süreçte, sokağa çıkma yasakları ve tam kapanmalar gibi pandemi sürecinin getirdiği düzenlemelerin olduğunun farkındaydık. Görüşmeleri çevrimiçi yöntemle yapmak da gündemimizdeydi. Nitekim, en az son otuz yıldır sosyal bilimlerde ve spesifik olarak göç alanında dijital etnografiler ya da netnografiler gibi çevrimiçi yöntemlerin kullanıldığını biliyorduk (Hine, 2015; Kozinets, 2010). Yine de, bu seçeneğe biraz mesafeli durduk. Çevrimiçi yöntemi benimsemek, araştırmacının sahada yer alamaması, grup içi ilişkilere dahil olamaması, katılımcı gözlem yapamaması gibi kimi konular etrafında yeni metodolojik ve epistemolojik kaygılar doğuracaktı (Hannerz, 2003’ten aktaran Howlett, 2021).

Fiziksel olarak sahada olmanın bu kaygıları azaltacağını ve görüşme notlarımızı katılımcı gözlem yoluyla zenginleştirmemize olanak sağlayacağını biliyorduk. Ayrıca, örneklem grubumuz belirli kırılğanlıklara sahip olduğu için, onlarla yakın etkileşime dayalı görüşmelerin araştırmacı ve katılımcı arasındaki güveni sağlamamızı kolaylaştıracağını da daha önceden deneyimlemiştik. Sosyal bilimlerdeki saha çalışması anlayışının temel karakteristikleri olan düşünömsellik, konumsallık, sembol ve kültür kavramları da bizim sorularımıza cevap arama sürecimizdeki dayanaklarımızı (Abu-Lughod, 2000; Lipp, 2007; McCall, 2006; Merton, 1972; Weiss, 1994). Bu sebeple, ilk saha araştırmasını etnografinin doğasına uygun olarak yüz yüze yapmayı amaçlamıştık.

Sahaya çıktığımızda ise, pandemi sürecinin araştırmacının ve katılımcının aynı mekânı paylaşma yetisini sekteye uğrattığını ve çevrimiçi araştırmaların bir seçenektan ziyade zorunluluk olarak karşımıza çıktığını anlamış olduk (Howlett, 2021). Çünkü, Önder Mahallesi’ndeki pilot çalışmada katılımcılara ulaşma, görüşme saatlerini hem katılımcının uygunluğuna hem de sokağa çıkma izinlerinin olduğu saatlere denk getirebilme, kış aylarında yürütmeyi planladığımız öncü görüşmeler için fiziki mesafenin sağlanabileceği bir mekân bulma gibi konularda zorluklarla karşılaştık. Dolayısıyla, çevrimiçi yöntemin bu sorunları daha kolay çözmemizi sağladığını ve muhtemel etik sorunları ortadan

kaldırıldığını fark ettik. Bu sebeple, ilk araştırmamızı tam kapanmanın yaşandığı dönemde de yürütebilmek için yöntemimizi pandemi koşullarına göre yeniden tasarlayıp, fiziksel saha çalışmasını dijital saha çalışması şeklinde yeniden yapılandırdık.

Dijital saha çalışmasında, yeni katılımcılara ulaşmak için Facebook, Instagram ve pandemi öncesi yürüttüğümüz farklı araştırmalarda irtibatta olduğumuz katılımcılarla Whatsapp gibi sosyal medya platformlarının kullanılmasını öncelikle. Birinci araştırmada, üyelerinin çoğunluğu Suriyelilerden oluşan sosyal medya platformlarında, araştırmaya ve araştırmacılara ilişkin genel bilgilerin verildiği postları Türkçe ve Arapça olarak paylaştık. Bu postlarda, fiziksel sahada olduğu gibi Ankara'nın Altındağ ilçesinde ikamet etme şartı aramadık. Zira, sahayı fizikselden dijital taşıdığımızda mekânın anlamı da değişmiş oldu. Bu sebeple, aynı fiziksel mekândan ziyade, aynı dijital mekânı paylaşan katılımcılara ulaşmak daha doğru olacaktı. Böylelikle, farklı şehirlerde yaşayan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 20 Suriyeli katılımcıya ulaşarak, Kasım ve Aralık aylarında Zoom ve Whatsapp üzerinden görüntülü görüşmeler yaptık. Farklı şehirlerde yaşayan farklı profillerdeki ama aynı milliyetten katılımcılarla görüşme yapmak, bu illerde pandeminin seyrine ve düzenlemelerin toplumdaki yansımalarına ilişkin karşılaştırma yapma imkanını da sağladı.

Görüşmeler sonunda elde ettiğimiz verileri düzenledik ve MaxQDA programını kullanarak belirli kodlar etrafında (pandemi öncesi yaşam koşulları, pandeminin iş, aile, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim, sağlık, sosyal uyum, yerel halkla etkileşim üzerindeki etkileri gibi) tematik olarak analiz ettik. Elde ettiğimiz bulgulara göre, dar gelirli yerel halk gibi Suriyeli katılımcıların da sağlık, ekonomi ve sosyal alanda pandeminin olumsuz etkilerini hissettiklerini ve yaşam standartlarının düştüğünü gözlemledik (Akçapar ve Çalışan, 2021a). Ayrıca, yerel halktan farklı olarak vatandaşlık, mültecilik ve Suriyelilik/Araplık kimliklerinin kesişiminde sosyal dışlanma pratiklerine maruz kaldıklarını, bu durumun neden olduğu yeni bir toplumsal tabakalaşmanın yabancı düşmanlığını körüklediğini – Ankara Altındağ'da 10 Ağustos 2021'de Suriyeli ve Türkiyeli gençler arasında çıkan kavga sonucu bir Türk gencinin hayatını kaybetmesiyle alev alan ve bölgede yaşayan Suriyelilere yönelik saldırılar olmadan çok önce – ortaya koyduk.

Birinci araştırmayı tamamladıktan sonra, karma göç hareketlerinde bir merkez üssü haline gelen Türkiye'de, farklı statülerde bulunan ve değişim gösteren göç motivasyonlarına sahip birçok kişi üzerindeki pandemi etkisinin de incelenmesi gerekliliği gündemimize geldi (Akçapar ve Çalışan, 2022). Diğer göçmen ve mülteci gruplara ilişkin veri eksikliğine rağmen, sadece Suriyelileri kapsayan ilk araştırma tasarımı ve küçük örneklem grubumuzu genişletmek ve böylece pandeminin diğer göçmen ve sığınmacıların da dahil olduğu diğer gruplar üzerinde nasıl bir etki gösterdiğini araştırmak elzem oldu. Mart-Haziran 2021 tarihleri arasında gerçekleşen ve yine nitel yöntemle kurguladığımız bu ikinci araştırma tasarımında, pandemi deneyimlerini farklı göçmen ve mülteci kategorileri altında incelemeyi, hizmetlere erişim ve toplumsal kabul açısından gruplar arasındaki hiyerarşik yapıyı irdelemeyi, bu bireylerin maruz kaldıkları etkiye karşı nasıl tepki gösterdiklerini ve ne tür baş etme stratejileri geliştirdiklerini anlamayı amaçladık. Bu grupların pandemi deneyimlerinin hangi sosyo-ekonomik değişkenler temelinde benzeştiğini veya farklılaştığını ortaya koyan bu araştırmada 100 kişilik geniş bir örneklem grubunu hedefledik. Suriye, İran, Irak, Afganistan, Gürcistan, Filipinler, Doğu Türkistan ve Afrika kıtasındaki bazı ülkelerden gelen göçmen ve mültecileri kapsayan bu örneklem grubuna ulaşmak için kartopu örnekleme tekniğini tercih ettik. Sosyal medyanın ve iletişim halinde olduğumuz kişi ve kurumların kolaylaştırıcılığı ile bu tarihler arasında iki odak grup görüşmesi ve derinlemesine mülakatlar gerçekleştirdik. Böylece, örneklem grubundaki 85 katılımcıyla telefon görüşmesi veya Zoom ve Whatsapp üzerinden sesli/görüntülü görüşmeler yapmış olduk. Ayrıca, birinci araştırmada görüştüğümüz katılımcılarla telefon görüşmeleri yaparak bu süreç içinde deneyimlerinin değişip değişmediğini anlamaya çalıştık. Çok dilli bir grup ile çalıştığımız için, nadir de olsa bazı görüşmelerde tercüman aracılığıyla katılımcılara sorularımızı yönelttik.

İkinci araştırmamızın yöntemsel tasarımını o dönemdeki pandemi düzenlemelerine göre sürekli uyarlamak gerekti. Böylece, pandemi süreci, araştırmacılar olarak gerek araştırma tasarımı alanında gerekse başka alanlardaki değişikliklere kısa sürede adapte olmamızı gerektiren bir dönem olarak karşımıza çıktı. Örneğin, interneti olmayan katılımcılarla öncelikle telefon görüşmeleri düzenlendi. Katılımcıların fazla vakitlerinin olmadığı ve/veya telefon görüşmelerinden yeterince veri toplanamayan durumlardan kaynaklanan kısıtlılıkları aşmak için ise tam kapanmaların bitmesini beklememiz gerekti. Haziran ayındaki kısmi açılma döneminde, havaların ısınmasını ve fiziki mesafenin sağlanabilmesini fırsat bilerek diğer katılımcılarla özellikle parklar gibi kamusal alanlarda yüz yüze olarak görüşmeleri gerçekleştirdik. Elde ettiğimiz bulgulara göre, toplumsal cinsiyet, sosyal sınıf, ırk/etnik köken ve yasal statüye bağlı ortaya çıkan kesişimselliğin mevcut eşitsizlikleri ve kırılanlıkları daha da derinleştirdiğini ve buna bağlı olarak karma göçmen grupları arasında pandeminin etkilerine maruz kalma noktasında bir hiyerarşi oluştuğunu ortaya koyduk (Akçapar ve Çalışan, 2022).

2. TARTIŞMA: PANDEMİ DÖNEMİNDE NİTEL ARAŞTIRMANIN SUNDUĞU FIRSATLAR VE ZORLUKLAR

Araştırma tasarımında karşılaştığımız en önemli yol ayrımı, geleneksel ve çevrimiçi nitel yöntem arasında yapmamız gereken seçimdi. Bu noktada, birinci araştırmamızda ilk başta geleneksel yöntemi tercih etmiştik. Çünkü, pandeminin getirdiği sorunları irdeleyen bir çalışmada, pandemiye rağmen etnografinin doğasına uygun bir şekilde 'orada olmak' ve sahayı katılımcı gözlem yoluyla fiziksel olarak deneyimlemek istedik. Ancak, içinde bulunduğumuz olağanüstü süreç bu yöntemde ısrarcı olmamızı engelledi. Birçok işyerinin kapalı olması ya da sokağa çıkma yasaklarının getirdiği zaman kısıtları katılımcılara ulaşma yollarımızı sınırlandırdı. Araştırmaya katılmayı kabul eden kişileri bulduğumuzda ise, virüsü taşıma ve bulaştırma endişesi taşıdığımız için, her ne kadar maske kullansak da, fiziki mesafenin korunamadığı ortamlarda bu görüşmeleri iptal ederek temasta bulunduğumuz/bulunacağımız kişilerin sağlıklarını korumayı öncelledik.

Bahsedilen zorluklar sonucu, ilk araştırmamızı çevrimiçi nitel yöntemle uyarlayarak saha çalışmasını dijital ortama taşıdık. Bu durum, literatürde tartışıldığı gibi, farklı coğrafi alanlarda yaşayan ve çoklu kırılanlıkları olan katılımcılarla görüşmemize ve bu görüşmeleri az bir maliyetle kısa sürede tamamlamamıza imkân verdi (Linabary ve Hamel, 2017; Pocock, Smith ve Wiles, 2021). Ayrıca, geleneksel yöntem ile başladığımız saha çalışmasında, çalışmamızın gerek konusu itibarıyla gerekse katılımcıların ailevi ve/veya işyeri yükümlülüklerinden kaynaklanan görüşmeleri belirli bir saat dilimine sığdırma zorunluluğumuz çevrimiçi yöntemle ortadan kalktı. Böylelikle, sokağa çıkma yasağının ya da tam kapanmanın olduğu gün ve saatlerde katılımcının çalışma veya müsaitlik durumuna göre görüşmeleri tamamladık. Yalnızca, derinlemesine mülakatlarda saat konusunda gösterdiğimiz bu esnekliği, birçok kişinin aynı anda katıldığı odak grup görüşmelerinin saatleri konusunda göstermeyip çoğunluğun seçtiği zamana sadık kalmayı yeğledik. Görüşmelerde, katılımcının sahip olduğu teknolojik imkanlara göre, birçok farklı çevrimiçi platform kullandık. Bu platformlara ilişkin sahip olduğumuz yetkinlik ve tecrübe, görüşmelerin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasını, kaliteli ve derinlikli veri toplayabilmemizi sağladı (Davies vd., 2020; Pocock, Smith ve Wiles, 2021).

Örneklem grubumuzun çok dilli olması ve farklı kültürel arka planlarının olması, verileri toplarken üzerinde hassasiyetle durduğumuz bir diğer noktaydı. Görüşmelerden büyük çoğunluğunu İngilizce veya Türkçe olarak, bazılarını ise Arapça ve Farsça bir tercüman aracılığıyla katılımcının ana dilinde gerçekleştirdik. Tercüman ile önceden çalışmış olmamız hassasiyetlerimizi bildiği için çevrimiçi mülakatlarda da dikkatli olmasına zemin hazırladı. Kendi dillerinde ifade imkânı buldukları için daha rahatlayan katılımcılar olduğu gibi, tercümanın varlığını ilk başta sorgulayanlar da oldu. Araştırmamızın amaçları kadar, tercümanın rolünün de katılımcılara anlatılması ve etik kurallara azami dikkat edildiğinin vurgulanması güveni daha kolay tesis etmemize yardımcı oldu. Ayrıca, verileri toplarken ve deşifre ederken, bir dilde olan kelime ve deyimlerin diğer dillerde karşılığının olmadığını göz önünde bulundurarak, anlamın "çeviride değil çeviriyle" (lost – not in, but by – translation) kaybolmamasını

amaçladık (Filep, 2009). Dolayısıyla, ifadeleri dilsel ve kültürel bağlamlarına sadık kalarak tercüme etmeye/edilmesine özen gösterdik.

Çevrimiçi nitel yöntemin sunduğu sınırlılıkların yanında, katılımcılara kolaylıkla ulaşma ve katılımcı ile araştırmacı için esneklik sağlama gibi imkânları sebebiyle ikinci araştırmamızı hem çevrimiçi hem de yüz yüze olacak şekilde tasarladık. Ayrıca, bu araştırmada görüşmelerin 85'ini çevrimiçi, 15'ini yüz yüze gerçekleştirdiğimiz 100 kişilik daha büyük bir örneklem grubu ile çalıştık. Bu görüşmeler sırasında araştırmamızın bağlamına ve yöntemin çevrimiçi/geleneksel olmasına göre uyarladığımız temel etik ilkelere sadık kalmak önceliğimiz oldu. Buna göre, katılımcı ve araştırmacı için risklerin en aza indirgenmesi, bilgilendirilmiş onam formunun sunulması, katılımcıların gizliliğinin sağlanması, verilerin anonimleştirilmesi ve uygun bir şekilde veri depolanması hususlarına dikkat ettik (Eynon, Fry ve Schroeder, 2017; Lobe, Morgan ve Hoffman, 2020). Görüşmelere başlamadan önce araştırmamızın amacı ve araştırmacıların kim olduğu hakkında bilgi verdik. Ayrıca, araştırmamızın etik kurul onayından, katılımcının haklarından bahsettik ve görüşmelerin kaydedilmesi hususunda katılımcıların iznini aldık.

Aşağıda zorluklar ve fırsatlar alt başlıkları altında her iki araştırma sonunda edindiğimiz yöntemsel deneyimimizi detaylı bir şekilde değerlendireceğiz.

2.1. Zorluklar

Araştırma sırasında karşılaştığımız zorlukların ilkinin, bilgisayarlar, cep telefonları ve internet ağı gibi dijital donanımları içeren yeni bilgi teknolojilerine erişimi olanlar ve olmayanlar arasındaki ayrımı ifade eden dijital bölünme kavramı ile ilişkilendirdik (Dekker ve Engbersen, 2014; Howlett, 2021; van Dijk, 2006). Zira, bazı katılımcıların çevrimiçi görüşmeler için gereken akıllı telefon, bilgisayar ve internet gibi teknolojik araçlara ve imkanlara sahip olmadığını gördük. Bazılarında ise bu tür dijital donanımlar olmasına rağmen, bu donanımların sürümlerinin veya internetin kotasının/hızının görüşme platformlarının çalıştırılması ya da video aktarımı için yeterli olmadığını fark ettik. Bu gibi durumlarda, katılımcıyla aramızdaki iletişimin sürekli kesilmemesi için görüntü paylaşımını durdurarak veya direkt telefon araması yaparak görüşmeleri tamamladık.

Eğer katılımcı ile daha önceden tanışmadıysak, görüntünün olmadığı görüşmelerde katılımcılara güven vermek bizim için oldukça zor oldu. Bu zorluğu aşabilmek için araştırmaya başlamadan önce araştırmadaki konumumuzu soru soran olarak değil, soru sorulan olarak belirledik. Bu süreçte, katılımcıların bize ve araştırmaya ilişkin sorduğu sorulara içtenlikle cevap verdik ve farklı konular hakkında sohbet ettik. Bu ısınma süreci, çoğu katılımcıyla aramızda nitel araştırmaların olmazsa olmazı güven ilişkisini kurmamızı kolaylaştırmasına rağmen, bazı katılımcıların endişelerinin hala devam ettiğini anlayabiliyorduk.

Özellikle, geldikleri ülkelerin hükümetleri/gizli servisleri tarafından takip edilme endişesi taşıyan mülteciler ve Türkiye'de kolluk kuvvetleri tarafından yakalanmaktan ve sınır dışı edilmekten korkan düzensiz göçmenler ile yaptığımız görüşmelerde bazı sorulara cevap vermek istemediklerini gördük. Bu sebeple, katılımcılardan aldığımız "bu soruyu neden soruyorsunuz", "niçin bizimle görüşüyorsunuz" veya "bunları benim söylediğimi kimse bilmeyecek değil mi" gibi soruları cevaplarken onların hassasiyetlerini göz önünde bulundurduk. Katılımcılara ait bu tarz korkular ve güven sorunu, araştırmacının seçtiği konu ve örnekleme bağlı olarak sadece çevrimiçi görüşmelerle sınırlı değildir; her daim belirebilir. Bazı araştırmalar çevrimiçi ve yüz yüze görüşmelerde katılımcı ve araştırmacı arasında "yakınlık" (rapport) kurma açısından farklılıklar olsa da bu durumun görüşmelerin kalitesini etkilemeyeceğinin altını çizmektedir (Deakin ve Wakefield, 2014). Ancak, araştırmamızın konusu, amaçları ve yarı yapılandırılmış soruların içeriği çevrimiçi görüşmenin kalitesini etkileyebilir (Seitz, 2016). Özellikle kırılgan gruplarla yapılan görüşmelerde, çevrimiçi olsun olmasın, hassas sorulara doğru yanıt almak, hatta görüşmeyi tamamına erdirmek her zaman mümkün olmayabilir. Bu sorunu aşabilmek için, ilk başta araştırmamızın amacını net bir şekilde belirttik; isimlerinin anonim kalacağı ve

kimse ile paylaşılmayacağı hususunu teyit ettik; ayrıca, istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri konusunda da güvence verdik.

Araştırma sürecinde karşılaştığımız zorluklardan bir diğeri de, genellikle çevrimiçi araştırmalarda görölen katılımcı profilinin bazı kategorilerde kümelenmesi ve belirli sosyal grupların yetersiz temsili riskiydi (Eynon, vd. 2017). İki araştırmada da, katılımcılara ulaşma yollarımızdan birinin sosyal medya olduğunu belirtmiştik. Ancak, yine dijital bölünme kavramı ile ilgili olarak, her bireyin sosyal medya ya da internet kullanımının erişim, tercihler, etkililik ve verim gibi ölçütler dikkate alındığında eşit olmadığı ve bu eşitsizliğe yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sosyo-ekonomik statü, kentte ya da kırsalda yaşama gibi belirleyicilerin etki gösterdiği belirtilmektedir (Dekker ve Engbersen, 2014; DiMaggio vd., 2004; Yates ve Lockley, 2018).

Bu etkinin bir yansıması olarak, biz de sosyal medyada yayınladığımız postlar üzerinden bize ulaşan katılımcıların bazı kategoriler etrafında kümelenildiğini gözlemledik. Bu kümelenmede, katılımcıların çoğunlukla orta sınıf, lise veya üniversite mezunu, geçici koruma altında olan ya da vatandaş olan kişilerden oluştuğunu saptadık. Öte yandan, düşük sosyo-ekonomik statüye ve eğitim düzeyine sahip, düzensiz göçmen ya da uluslararası koruma altında olan kişilere yeterince ulaşamadığımızı fark ettik. Ayrıca, Suriyeli katılımcılarda da anket/görüşme yorgunluğu olduğunu deneyimledik. Bir başka engel de, yayınladığımız sosyal medya postlarının kimlere ulaştığını, ne derecede erişebilir ve anlaşılabilir olduğunu ölçememekten kaynaklandı. Yine de, karşılaştığımız düşük temsiliyet riskini ortadan kaldırmak için sosyal ağlarımızı kullanarak, düzensiz göçmenler, LGBTİ+ mülteciler, yatılı olarak ev içinde çalışan 'görünmez' kadın göçmenler gibi çoklu kırılğanlıkları olan diğerk gruplara önceden tanıdığımız ve bizim için kilit kişi olabilecek kişiler aracılığıyla ulaşarak görüşmeler yaptık.

Araştırmaları yaparken karşılaştığımız bir diğerk zorluk ise, yapılan görüşmelerin gizliliğini temin etme noktasındaydı. Görüşmelere başlamadan önce, katılımcılara onların mahremiyetini ve görüşmelerin gizliliğini sağlamak ve korumak için sessiz ve yalnız kalabileceklere bir yerden görüşmeye katılmalarının öneminden bahsettik (Marhefka, Lockhart ve Turner, 2020). Ancak, bazı görüşmelerin genellikle tüm aile bireylerinin evde olduğu tam ve kısmi kapanmaların olduğu dönemlere denk gelmesi ve bazı katılımcıların masrafları azaltmak için genellikle kalabalık evlerde yaşaması sonucu bunu sağlamak kimi zaman mümkün olmadı. Bu noktada, katılımcıların sorduğumuz sorulara cevap verirken kendi deneyimlerini bize ne kadar aktarabildikleri ya da evdeki diğerk kişiler tarafından duyulma endişesi taşıyıp taşımadıklarını anlayamadık. Dolayısıyla, "bu çalışmayı geleneksel yöntemle yapsaydık katılımcıdan farklı cevaplar alır mıydık" diye kendimize sorduğumuz bazı görüşmelerimiz oldu. Bu epistemolojik kaygıyı genellikle kadınlarla yaptığımız görüşmelerde daha fazla taşıyorduk. Çünkü, görüşmeler sırasında yönelttiğimiz bazı sorular, istismarcıları ile aynı fiziki ortamı paylaşan şiddet mağduru katılımcıların daha fazla zarar görmesine neden olabilirdi. Dolayısıyla, bunun her zaman farkında olarak, görüşme gizliliğinin sağlanamadığı ortamlarda özellikle kadın katılımcılarımıza pandeminin şiddet ve istismar vakaları üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlayan sorularımızı yöneltmekten ya kaçındık ya da görüşmeyi yalnız olabilecekleri bir başka zamana erteledik. Mahremiyetin korunması ve samimi yanıtlar alma beklentisi özellikle tam kapanma döneminde çevrimiçi yöntemin en önemli sorunlarından biri olarak karşımıza çıktı.

Araştırma sürecine ilişkin bahsetmek istediğimiz beşinci zorluk ise, çevrimiçi yöntemin katılımcı için bir maliyet yaratması olarak karşımıza çıktı. Araştırmanın çevrimiçi olarak yapılması için, katılımcıların görüntülü görüşmelerde kendi internet tarifelerini kullanmaları gerekmektedir. Bu durum da onlar için az ya da çok bir maliyet yaratacaktı. Katılımcılar, araştırmaya gönüllü olarak katılıyorlardı. Ancak, önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi, pandeminin yarattığı ekonomik kriz sonucu geçim kaynaklarını tamamen kaybeden ve/veya evlerinde azalan mali kaynaklar ile geçinen bağımlı bir nüfus olan katılımcılar için ilave bir mali yük yaratmak bizi etik ilkeler açısından rahatsız eden bir durumdu. Araştırmanın bütçesinin olmaması, her katılımcının internet ya da telefon masraflarını

karşılamanıza olanak vermediği için bu zorluğun üstesinden gelemedik. Bu nedenle, çevrimiçi ve telefon görüşmelerimizi interneti ve telefonu olan gönüllü katılımcılar ile gerçekleştirebildik.

Bir diğer husus olarak, araştırma sürecinde 'orada ve burada olmak' arasındaki ayrımın bulanıklaşmasının araştırmacılar açısından yarattığı zorluklardan bahsetmek gerekir. İkinci araştırmanın büyük bir bölümünü Mart ve Nisan aylarında çevrimiçi olarak tamamladıktan sonra, 2021 yılının Mayıs ayının sonlarına doğru saha çalışmasını dijitalden tekrar fiziksele taşıdık. Bu dönemde, pandemi kısıtlamaların kademeli olarak kalkması bizim için iyi bir fırsattı. İkinci araştırmanın, birinciye kıyasla örneklemine büyüklüğü ve farklı göçmen gruplarına ulaşma kriterinden dolayı daha yorucu geçtiğini fark ettik. Bu yorgunlukta, katılımcıların farklı diller konuşması, sürekli bilgisayar başında olmak, görüşmelerin katılımcıların uygunluğuna bağlı olarak kimi zaman akşam kimi zaman da gece yapılması gibi faktörler de etkiliydi. Geleneksel yöntemde ev ve saha arasında duygusal, mekânsal ve zamansal sınırlar daha kolay çizilebiliyordu (Till, 2001). Ancak, çevrimiçi yöntemde bu ayrımı korumak daha zor hale geldi. Kimi zaman, ikincil travmadan ve yoğun çalışma temposundan etkilendiğimiz durumlar oldu. Çalıştığımız grubun çoklu kırılğanlıkları ve travmaları vardı. Dolayısıyla, evimizin bir odasında bu kişilerin zor yaşam hikayelerini dinlemek ve bu hikayelerin bu odaya hapsolmesi biz araştırmacılar için de oldukça yıpratıcıydı. Özellikle tam kapanma dönemlerinde, alan çalışmamızı yürüttüğümüz mekândan (çalışma odası) uzaklaşamadığımız için ikincil travmaya daha fazla maruz kaldık. Bu sebeple, Mayıs sonundaki kademeli açılma süreci ile birlikte saha çalışmasını tekrar başlangıçtaki geleneksel tasarımına döndürdük. Katılımcı ile aynı fiziksel mekânı paylaşma yetisini tekrar kazanmış olmak bizim için önemliydi. Fiziki mesafeyi sağlayarak, açık ya da kapalı ortamlarda sürekli maske takarak Haziran 2021 sonuna kadar 15 görüşmemizi de tamamlamış olduk. Görüşme süreci tamamlanınca, görüşmenin yapıldığı yerden ayrılma, eve ya da ofise dönüşte yolda harcadığımız zaman bile kişisel alan ve çalışma alanımız arasında daha fazla sınır çizilememize olanak sağladı.

2.2. Fırsatlar

Yukarıda bahsedilen zorlukların yanı sıra, pandemi döneminde çevrimiçi yöntemle araştırma yapmanın bazı fırsatlar sunduğundan da bahsetmemiz gerekir. Bunlardan biri, pandeminin etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada verilerin daha hızlı bir şekilde toparlanıp yayına hazır hale getirilebilmesidir. Buna ilaveten, bir diğer fırsat da mekân kısıtlamaları olmadığı için farklı şehirlerde yaşayan ve farklı sosyo-ekonomik gruplardan çok sayıda katılımcıyı daha az bir bütçe ile çevrimiçi ortama taşınabilmesidir. Bir diğeri ise, herkesin evlerinde kapalı kaldığı bu ortamda bazı katılımcıların bizimle dertlerini ve olumsuz deneyimlerini paylaşmakta gönüllü ve istekli olmalarıydı. Bu katılımcılarla görüşmelerimiz sohbet havasında geçti ve diğerlerine göre daha uzun sürdü.

"Gerçekten bizimle ilgili böyle bir çalışma yaptığınız için çok teşekkür ederim. Çoğu kişi, 'Suriyelilerin rahatı yerinde, devlet onlara bakıyor' diye düşünüyor. Kimse sormuyor senin derdin nedir, gel anlat bana diye. Bizim ne çektiğimizi bir tek Allah biliyor." (Erkek Suriyeli Katılımcı, Gaziantep)

"Sizden Allah razı olsun. Konuşacak kimsem yoktu burada. Komşularım yok. Kimse gelip gitmiyor, virüsten korkuyorlar. Hep çocuklarla evdeyim. Annemlerle telefonda günde bir kere anca görüşüyorum." (Kadın Suriyeli Katılımcı, Kayseri)

Çevrimiçi görüşmeler yoluyla katılımcıların pandemi dönemindeki sorunlarını bizlerle daha kolay paylaşma şansı bulması işimizi bir nebze kolaylaştırdı. Çünkü, bu sayede, biz de günlük rutin işlerimizden ve pandeminin yarattığı psikolojik sorunlardan bir nebze sıyrılarak bilimsel üretime katkıda bulunma fırsatına sahip oluyorduk. Bunu yaparken ise, her zaman bize yüklenen bazı sorumlulukların farkında olduk. Böylelikle, nitel yöntemle yapılan araştırmaların temel sorunlarının pandemi döneminde çoğalarak artması sonucu araştırmacının rolü ve "düşünümsellik" (reflexivity) konularını tekrar ele aldık (Berger, 2015; Wiederhold, 2014). Düşünümsellik, araştırmacıyı katılımcılara karşı daha

anlayışlı olmaya yönlendirir; böylece araştırmacı ve katılımcı arasındaki mevcut güç ilişkisinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya bir nebze yardımcı olur (Pillow, 2003'ten aktaran Berger, 2015, s. 221). Nitel araştırmanın her aşamasında önemli olan düşünömsellik boyutu, kendi beyaz yakalı ve görece daha iyi pozisyonumuzu ve pandemiden doğan orta sınıfa mahsus sıkıntılarımızı da sorgulamamıza neden oldu.

2.3. Veri Toplama Tekniklerinin Karşılaştırılması

Son olarak, kısa bir değerlendirme ile veri toplanma tekniklerimizi de karşılaştırmak isteriz. Bahsettiğimiz iki çalışmada, yüz yüze derinlemesine görüşme, çevrimiçi derinlemesine görüşme ve çevrimiçi odak grup görüşmeleri ile verilerimizi topladık. Çevrimiçi ve yüz yüze odak grup görüşmelerini kıyasladığımızda, çevrimiçi odak grup görüşmesinde, literatürde tartışıldığı gibi, kaliteli ve detaylı bilgi üretebildik (Flynn, Albrecht ve Scott, 2018; Forrestal, D'Angelo ve Vogel, 2015; Nobrega vd., 2021; Woodyatt, Finneran ve Stephenson, 2016). Ayrıca, çevrimiçi odak grup görüşmesini planlamanın, kişilerin aynı fiziksel mekânı paylaşma zorunluluğu olmadığı için çok daha kolay olduğunu gözlemledik. Çevrimiçi ve yüz yüze derinlemesine görüşmelere baktığımızda ise, iki teknik arasında sorulara yeterli cevaplar almada ve veri üretmede belirgin farklılıkların olmadığını saptadık (Howlett, 2021; Shapka, Domene, Khan ve Yang, 2016). Ancak, yukarıda tartıştığımız gibi, araştırmacı ve katılımcı arasındaki güvenin tesisi, görüşmelerin gizliliğinin ve katılımcıların mahremiyetinin sağlanması, etik ilkelerin takip edilmesi hususlarında çevrimiçi görüşmelerin, yüz yüze derinlemesine görüşmeye kıyasla, araştırmacılar açısından daha sınırlandırıcı ve zorlayıcı olduğunu söylemek mümkündür.

Pandemi sadece verilerin toplanma şeklini değil, aynı zamanda paylaşılma biçimini de etkiledi. Yüz yüze konferansların yapılamaması sonucu, bilimsel bilgi üretiminin paylaşılması ve tartışılması çevrimiçi platformlara taşındı. Dolayısıyla, bizler de araştırmalarımızın bulgularını ulusal bir sempozyumda ve uluslararası bir konferansta çevrimiçi platformlar üzerinden gerçekleşen akademik etkinlikler yoluyla sunduk. Saha araştırmasında karşılaştığımız gibi, burada da fırsatlar ve zorluklar bulunmaktaydı. Bunlar arasında çevrimiçi etkinliklerin sağladığı en önemli imkânı vurgulamak gerekirse, pandeminin olağanüstü kısıtlayıcı koşullarına rağmen akademik bilgi üretimine ve paylaşımına olanak vermesi ve karşılaştırmalı bir mecraya taşıyabilmesidir. Yüz yüze yapılamayan akademik etkinliklerin sınırlılıkları ise, internet kesintileri, ses ve bağlantı kalitesinde karşılaşılan zorluklar ve sanal tanışıklıkların olası akademik işbirliklerini daha ileri bir aşamaya götürememesi olarak sıralanabilir.

SONUÇ

COVID-19 pandemisi ile birlikte, yaşam pratiklerimiz kadar sosyal bilimlerin yapılış şekli ve saha çalışması yaklaşımı da bir dönüşüm sürecine girmiştir. Nitel ve karma yöntemle yapılan çalışmalar, kısıtlamalardan ve kapanmalardan nicel yöntemle oranla daha çok etkilenmiştir. Seyahat edebilme, sahayı ziyaret etme ve katılımcılara ulaşma pandemi koşullarında oldukça zorlaştığı ve hatta tam kapanmalar ya da kısıtlamalar sebebiyle imkânsız hale geldiği için, birçok sosyal bilimci saha araştırmalarını yeniden planlamak veya araştırma tasarımını yeni veri toplama teknikleriyle revize etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle, araştırma yönteminin ve sürecinin pandemi koşullarına adapte edilmesi, sosyal bilimlerde metodolojinin yeni normalinin ne olacağı ve nasıl şekilleneceği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Modern bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı, bu dönüşümün önemli katalizörlerinden biri olmuş; pandemi dönemi ise nitel araştırmaların daha sıklıkla dijital ortama taşınmasında hızlandırıcı bir rol oynamıştır. Teknolojinin olanaklarını fırsat olarak gören sosyal bilimciler de, araştırmalarında medya/sosyal medya taraması, telefon veya diğer uygulamalar üzerinden çevrimiçi görüşmeler gibi alternatifleri değerlendirmeye başlamışlardır. Göç alanında yürüttüğümüz iki farklı araştırma, saha çalışmasının yeni normalini olarak dijitalleşmeyi ve çevrimiçi görüşme tekniklerini de daha belirgin kılmıştır.

Ancak, bu yeni normal benimserken bazı etik sorumlulukları da göz ardı etmemek gerekir. Birbirine alternatif farklı yöntemleri ve veri toplama tekniklerini deneyimleyip karşılaştırma imkânı sunan bu iki araştırmada kullandığımız geleneksel (yüz yüze) ve çevrimiçi nitel yöntem, pandemi döneminde göçmenlerin karşı karşıya olduğu durumu değerlendirme yolunda çok değerli ve kapsamlı bulgular üretmemize olanak tanımıştır. Yine de, yukarıda kendi deneyimlerimiz çerçevesinde dile getirdiğimiz gibi, çevrimiçi araştırmalarda göçmen ve mülteciler gibi kırılgan grupların araştırma nesnesi olarak dâhil edilmesi temel etik ilkelerin takip edilmesini zorlaştırmaktadır. Geleneksel yöntemle ve çevrimiçi yöntemle yapılan araştırmaların, elbette kendilerine özgü metodolojik fırsatları ve zorlukları olduğunu söylemek mümkündür.

Bu konuda göç sosyolojisi/göç antropolojisi alanında çalışanlara metodolojik bir uyarı olarak, bilimsel araştırmanın tasarımında kimlerle ve nasıl çalışılacağı, örneklemin dijital bölünmedeki konumunun ne olduğu gibi detaylar iyi analiz edildikten sonra yöntemin belirlenmesi gerekliliğinin altını çizmek isteriz. Örneğin, 25-34 yaş aralığında beyaz yakalılar ile yapılacak bir çalışmada, zaman ve mekân sorunlarının aşılması için çevrimiçi nitel yöntemin tercih edilmesi araştırmacıya daha fazla imkân sağlayabilir. Öte yandan, teknolojinin hayatımızın her alanına nüfuz ettiği bu çağda, aynı gruba ilişkin bir araştırmanın geleneksel yöntem ile çalışılması zaman ve maliyet açısından araştırmacıyı zorlayabilir. Benzer şekilde, yaşlı göçmenler ve mülteciler üzerine yürütülecek bir araştırmada internet erişimlerinin ve kullanımlarının daha kısıtlı olabileceğinden hareketle geleneksel yöntemin tercih edilmesi örneklem grubundan sağlıklı ve kapsamlı verilerin toplanmasını kolaylaştırabilir.

Ancak, sadece çevrimiçi yöntem üzerinden görüşmelerin yapıldığı bir araştırmada, grup üyelerinin yetersiz olarak temsil edilmeleri, eksik ya da hatalı verilerin toplanması gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Çevrimiçi araştırmalar, katılımcıyı sadece ekranın elverdiği ölçüde görmemize neden olur. Bir ekrandan çok daha büyük olan dünyasını gözlemlememizi, sosyal çevresini ve düşüncelerini anlamamızı engelleyebilir. Öte yandan, sahaya inerek yaptığımız bir çalışmada, araştırma nesnesini daha iyi anlamamızı ve derinlemesine analiz etmemizi sağlayacak birçok farklı veri toplayabiliriz. Saha notlarımız ve katılımcı gözleme dayalı saptamalarımız, etik ve emik yaklaşımı birleştirerek sonradan dinlediğimiz ses kaydını daha anlamlı hale getirebilir. Geleneksel araştırmaların sunduğu bu zenginlik, çoğu zaman çevrimiçi araştırmalarda yakalanamaz.

Pandemi döneminde veya sonrasında yapılacak yöntem tartışmalarında, pandemiyle birlikte araştırmacının ve katılımcının aynı fiziki mekânı paylaşma gerekliliğinin sosyal bilimler açısından ortadan kalktığı veya yeni normalleşme ile çevrimiçi yöntemlerin kullanılmasına gerek olmadığı şeklinde argümanlar ortaya atılabilir. Burada, bu yöntemleri birbirinin önüne geçirip diğerini saf dışı bırakmaya yönelik bir anlayış, içinde bulunduğumuz dönemde çok anlamlı olmayacaktır. Bunun yerine, pandemiyle gelen yeni normal tartışmalarında, her iki yöntemin barındırdığı metodolojik tuzaklardan kaçınarak, çevrimiçi ve yüz yüze veri toplama tekniklerinin başarıyla birleştirildiği melez yöntemlerin öneminin vurgulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abu-Lughod, L. (2000). Locating ethnography. *Ethnography*, 1(2), 261-267. DOI: 10.1177/14661380022230778.
- Akçapar, Ş.K., ve Çalışan, A. (2021a). Neoliberal düzende artan kırılğanlıklar: Pandemi döneminde mülteci sağlığı. *Göç Dergisi*, 8(2), 223-241. DOI: 10.33182/gd.v8i2.768.
- Akçapar, Ş. K., ve Çalışan, A. (2021b). "Risk Toplumu" ve Belirsizlik: Pandemi döneminde Suriyeli olmak. O.E. Aslan ve Ş.K. Akçapar (Der.) içinde, *Bireyden devlete küresel salgın* (ss. 117-152). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akçapar, Ş.K., ve Çalışan, A. (2022). Mixed migration flows into Turkey and the impact of the pandemic: Revisiting social exclusion and persisting inequalities. R. Baikady vd. (Der.) içinde, *Handbook on global social problems*. London: Palgrave Macmillan (yayın aşamasında).
- Akyıldız, Ş. (2020). *COVID-19 işgücü piyasasını nasıl etkiledi?* Ankara: TEPAV. <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1168/Senay+Akyildiz> adresinden erişildi.
- Aslan, O. E. ve Akçapar, Ş.K. (2021). Giriş. O.E. Aslan ve Ş.K. Akçapar (Der.) içinde, *Bireyden devlete küresel salgın* (ss.1-6). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Berger, R. (2015). Now I see it, now I don't: researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative Research*, 15(2), 219-234, DOI: 10.1177/1468794112468475.
- British Academy. (2021). *The COVID decade: Understanding the long-term societal impacts of COVID-19*. London: British Academy. <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/3238/COVID-decade-understanding-long-term-societal-impacts-COVID-19.pdf>.
- Davies, L., LeClair, K. L., Bagley, P., Blunt, H., Hinton, L., Ryan, S., ve Ziebland, S. (2020). Face-to-face compared with online collected accounts of health and illness experiences: A scoping review. *Qualitative Health Research*, 30(13), 2092–2102. DOI: 10.1177/1049732320935835.
- Deakin, H., ve Wakefield, K. (2014). Skype interviewing: Reflections of two PhD researchers. *Qualitative Research*, 14(5), 603-616. DOI: 10.1177/1468794113488126.
- Dekker, R., ve Engbersen, G. (2014). How social media transform migrant networks and facilitate migration. *Global Networks*, 14(4), 401-418.
- DiMaggio, P., Hargittai, R., Celeste, C., ve Shafer, S. (2004). Digital inequality: from unequal access to differentiated use. K. M. Neckerman (Der.) içinde, *Social Inequality* (ss.355-400). New York: Russell Sage.
- Eynon, R., Fry, J., ve Schroeder, R. (2017). The ethics of online research. N. G. Fielding, R. M. Lee, ve G. Blank (Der.) içinde, *The SAGE handbook of online research methods* (ss. 19-37). London: Sage DOI: 10.4135/9781473957992.
- Filep, B. (2009). Interview and translation strategies: coping with multilingual settings and data. *Social Geography*, 4(1), 59-70. DOI:10.5194/sg-4-59-2009.
- Flynn, R., Albrecht, L., ve Scott, S. D. (2018). Two approaches to focus group data collection for qualitative health research: Maximizing resources and data quality. *International Journal of Qualitative Methods*, 17, 1-9. DOI: 10.1177/1609406917750781.

- Forrestal, S. G., D'Angelo, A. V., ve Vogel, L. K. (2015). Considerations for and lessons learned from online, synchronous focus groups. *Survey Practice*, 8(3), 1-9. DOI:10.29115/SP-2015-0015.
- Guadagno, L. (2020). Migrants and the COVID-19 pandemic: An initial analysis. International Organization for Migration, *Migration Research Series*, 60, <https://publications.iom.int/books/mrs-no-60-migrants-and-covid-19-pandemic-initial-analysis> adresinden erişildi.
- Guterres, A. (2020). The COVID-19 crisis is an opportunity to reimagine human mobility. *United Nations*: <https://www.un.org/en/coronavirus/covid-19-crisis-opportunity-reimagine-humanmobility/> adresinden erişildi.
- Hannerz, U. (2003). Being there... and there... and there! Reflections on multi-site ethnography. *Ethnography*, 4(2), 201-216.
- Hine, C. (2015). *Ethnography for the internet: embedded, embodied and everyday*. NY: Bloomsbury Academic.
- Howlett, M. (2021). Looking at the 'field' through a Zoom lens: Methodological reflections on conducting online research during a global pandemic. *Qualitative Research*, 1-16, DOI: 10.1177/1468794120985691.
- Kluge, H. H., Jakab, Z., Bartoviz, J., D'Anna, V. ve Severoni, S. (2020). Refugee and migrant health in the COVID-19 response. *The Lancet*, 395(10232), 1237-1239. DOI: 10.1016/S0140-6736(20)30791-1.
- Kozinets, R. V. (2010). *Netnography: doing ethnographic research online*. London: Sage.
- Linabary, J. R., ve Hamel, S. A. (2017). Feminist online interviewing: engaging issues of power, resistance and reflexivity in practice. *Feminist Review*, 115(1), 97-113. DOI:10.1057/s41305-017-0041-3.
- Lipp, A. (2007). Developing the reflexive dimension of reflection: A framework for debate. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 1, 18-26. DOI: 10.5172/mra.455.1.1.18.
- Lobe, B., Morgan, D., ve Hoffman, K. A. (2020). Qualitative data collection in an era of social distancing. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-8. DOI: 10.1177/1609406920937875.
- Mangrio, E., Maneesh, P.S., ve Strange, M. (2020). Refugees in Sweden during the Covid-19 pandemic: The need for a new perspective on health and integration. *Frontiers in Public Health*, 8, 1-5. DOI: 10.3389/fpubh.2020.574334.
- Marhefka, S., Lockhart, E., ve Turner, D. (2020). Achieve research continuity during social distancing by rapidly implementing individual and group videoconferencing with participants: Key considerations, best practices, and protocols. *AIDS and Behavior*, 24, 1983-1989. DOI: 10.1007/s10461-020-02837-x.
- McCall, G. J. (2006). The fieldwork tradition. D. Hobbs ve R. Wright (Der.) içinde, *The Sage Handbook of Fieldwork* (ss. 3-21). London: Sage.
- Merton, R.K. (1972). Insiders and outsiders: A chapter in the sociology of knowledge. *American Journal of Sociology*, 78(1), 9-47.

- MUDEM. (2020). COVID-19 krizi sürecinde Türkiye'deki mültecilerin durum analizi. Mülteci Destek Derneği-Refugee Support Center. <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/29-mudemden-covid-19-krizi-surecinde-turkiyedeki-multecilerin-durum-analizi.pdf> adresinden erişildi.
- Nobrega, S., Ghaziri, M. E., Giacobbe, L., Rice, S., Punnett, L., ve Edwards, K. (2021). Feasibility of virtual focus groups in program impact evaluation. *International Journal of Qualitative Methods*, 20, 1-10. DOI: 16094069211019896.
- OECD. (2020). What is the impact of the COVID-19 pandemic on immigrants and their children? https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=137_137245-8saheqv0k3&title=What-is-the-impact-of-the-COVID-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children%3F adresinden erişildi.
- Özkul, D. (2020). COVID-19 salgını süreci ve sonrası için düzensiz göçmen, sığınmacı ve mültecilere yönelik politika önerileri. *İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü*. https://d4b693e1-c592-4336-bc6a36c134d6fb5e.filesusr.com/ugd/c80586_390a03e9b49b4bb7a609d0a3d0f615c1.pdf adresinden erişildi.
- Pocock, T., Smith, M., ve Wiles, J. (2021). Recommendations for virtual qualitative health research during a pandemic. *Qualitative Health Research*, 31(13), 2403-2413. DOI: 10497323211036891.
- Relief International. (2020). Impact of the COVID-19 outbreak on Syrian refugees in Turkey. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/76504.pdf> adresinden erişildi.
- Roy, R., ve Uekusa, S. (2020). Collaborative autoethnography: "Self-reflection" as a timely alternative research approach during the global pandemic. *Qualitative Research Journal*, 20 (4), 383-392. DOI: 10.1108/QRJ-06-2020-0054.
- Shapka, J. D., Domene, J. F., Khan, S., ve Yang, L. M. (2016). Online versus in-person interviews with adolescents: An exploration of data equivalence. *Computers in Human Behavior*, 58, 361-367. DOI: 10.1016/j.chb.2016.01.016.
- Seitz, S. (2016). Pixilated partnerships, overcoming obstacles in qualitative interviews via Sykpe: a research note. *Qualitative Research*, 16(2), 229-235. DOI: 10.1177/1468794115577011.
- SGDD. (2020). COVID-19 salgınının Türkiye'de mülteciler üzerindeki etkisinin sektörel analizi. *Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği*. <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/76640> adresinden erişildi.
- Teti, M., Schatz, E., ve Liebenberg, L. (2020). Methods in the time of COVID-19: the vital role of qualitative inquiries. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-5. DOI: 10.1177/1609406920920962.
- Teti, M., Pichon, L., ve Myroniuk, T. W. (2021). Community-engaged qualitative scholarship during a pandemic: Problems, perils and lessons learned. *International Journal of Qualitative Methods*, 20, 1-4. DOI: 10.1177/16094069211025455.
- The University of Chicago. (2021, 1 Nisan). Life After the COVID-19 Vaccine: Experts envision the 'new normal' [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=UjB-LFOLGI4&t=17s> adresinden erişildi.
- Till, K. (2001). Returning home and to the field. *Geographical Review*, 91(1-2), 46-56. DOI: 10.1111/j.1931-0846.2001.tb00457.x.

- UNCTAD. (2020). The least developed countries report 2020. Productive capacities for new decade: https://unctad.org/system/files/official-document/ldcr2020_en.pdf adresinden erişildi.
- Van Dijk, J. A. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics*, 34(4-5), 221-235. DOI: 10.1016/j.poetic.2006.05.004.
- Vindrola-Padros, C., Chisnall, G., Cooper, S., Dowrick, A., Djellouli, N., Symmons, S. M., ve Johnson, G. A. (2020). Carrying out rapid qualitative research during a pandemic: emerging lessons from COVID-19. *Qualitative Health Research*, 30(14), 2192-2204. DOI: 10.1177/1049732320951526.
- Weiss, R. (1994). *Learning from strangers: The art and method of qualitative interview studies*. NY: The Free Press.
- Wiederhold, A. (2014). Conducting Fieldwork at and away from home: Shifting researcher positionality with mobile interviewing methods. *Qualitative Research*, 15(5), 600-615. DOI:10.1177/1468794114550440.
- Woodyatt, C. R., Finneran, C. A., ve Stephenson, R. (2016). In-person versus online focus group discussions: A comparative analysis of data quality. *Qualitative Health Research*, 26(6), 741-749. DOI: 10.1177/1049732316631510.
- World Bank. (2020). Poverty and shared prosperity 2020: Reversals of fortune. Washington DC. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf> adresinden erişildi.
- World Economic Forum (2020). COVID-19 risks outlook a preliminary mapping and its implications. Insight Report. https://www3.weforum.org/docs/WEF_COVID_19_Risks_Outlook_Special_Edition_Pages.pdf adresinden erişildi.
- Yates, S. ve Lockley, E. (2018). Social media and social class. *American Behavioral Scientist*, 62(9), 1291-1316. DOI: 10.1177/0002764218773821.
- Zinn, J.O. (2021). Conclusions: Towards a sociology of pandemics and beyond. *Current Sociology*, 69(4), 603-617. DOI: 10.1177/0011392121102351.